SPRAWOZDANIE Z AKCJI ZIMOWEGO LICZENIA PTAKÓW W DOLINACH RZEK NA NIZINIE MAZOWIECKIEJ W STYCZNIU 2014 ROKU

W dniach 11-19 I (z terminem optymalnym 11-12 I) 2014 roku przeprowadzono po raz kolejny liczenie ptaków zimujących w dolinach rzek oraz innych wybranych obiektach na Nizinie Mazowieckiej (Łukaszewicz *et al.* 2011, 2012, Łukaszewicz i Rowiński 2013). Celem akcji jest monitorowanie rozmieszczenia i liczebności populacji ptaków zimujących na Nizinie Mazowieckiej, ze szczególnym uwzględnieniem ptaków wodnych.

Badaniami objęto 16 rzek w różnych klasach wielkości. Obserwacje prowadzono również w innych miejscach koncentracji ptaków wodnych, tj. w największych miastach regionu – Warszawie, Radomiu, Skierniewicach oraz na zbiornikach zaporowych (Zb. Zegrzyński, Zb. Domaniów i Zb. Siczki). Łącznie skontrolowano 1102 km biegu rzek i zbiorników: Wisła (190 km), Bug (180 km), Pilica (140 km), Liwiec (80 km), Wkra (75 km), Radomka (70 km), Rawka (65 km), Narew (60 km), Bzura (55 km), Drzewiczka (35 km), Iłżanka (30 km), Zagożdżonka (25 km), Zwolenka (25 km), Jeziorka (25 km), Mogielanka (10 km), Rykalanka (10 km) oraz Zbiornik Zegrzyński (20 km), Zbiornik Domaniów (5 km) i Zbiornik Siczki (2 km). Wisłę skontrolowano na odcinku pomiędzy Dęblinem a Płockiem wraz ze stawami w Wildze, Liwiec – ze stawami w Siedlcach, a Radomkę – ze stawami w Piastowie. We wschodniej części regionu skontrolowano wybrane obiekty w dolinie Mławki (stawy Rumoka, zalew Rudna) i Płodownicy (stawy Gutocha).

Utrzymano zbliżoną do lat poprzednich długość kontrolowanych rzek. Nie zmieniły się również metody zbierania materiału i prezentacji wyników (Łukaszewicz *et al.* 2011). W liczeniach wzięły udział łącznie 92 osoby.

Wyniki z części kontrolowanych odcinków przekazano do centrali ogólnopolskiej akcji Monitoringu Zimujących Ptaków Wodnych, wchodzącego w skład

Państwowego Monitoringu Środowiska – finansowanego i zarządzanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie.

Zima 2013/2014 była bardzo łagodna niemal w całym okresie, a średnie temperatury dla regionu wahały się pomiędzy 0°C a +5°C. Zachmurzenie w okresie badań zmienne: od średniego do dużego, lokalnie stwierdzono przelotne opady deszczu, śnieg nie występował. Stan wód w Wiśle i jej dorzeczu układał się w strefie wody niskiej i średniej. Nie notowano stanów alarmowych na żadnej z rzek w regionie. Wykazano niewielkie wahania poziomu wód. Zlodzenie nie występowało, a zjawiska lodowe (np. lód brzegowy/śryż) stwierdzono wyłącznie lokalnie, na niewielkich odcinkach rzek wschodniej części regionu (Bug, Narew).

W drugiej dekadzie stycznia 2014 roku stwierdzono zimowanie 99 gatunków ptaków (tab. 1 i 2) z łączną liczebnością blisko 80 tys. osobników. Do gatunku nie zaklasyfikowano 0,53% osobników, w tym większość stanowiły nieoznaczone mewy *Larus sp*.– dodatkowy podział na osobniki „duże" i „małe" nieoznaczone.

Wykryto 36 gatunków ptaków wodno-błotnych (tab. 1), z całkowitą liczebnością wynoszącą 49 902 os. Dominowała krzyżówka *Anas platyrhynchos* (80,8%), ponadto dosyć licznie występowały również śmieszka *Chroicocephalus ridibundus* 2,9%, nurogęś *Mergus merganser* 2,7%, gągoł *Bucephala clangula* 2,6%, kormoran *Phalacrocorax carbo* 2,3% oraz łabędź niemy *Cygnus olor* 1,9%.

Największe zimowisko (Wisła) skupiało większość regionalnej populacji mew. Stwierdzono tu 98,6% całkowitej liczebności mewy srebrzystej *Larus argentatus*, 98,1% śmieszki oraz 92,9% dużych mew nieoznaczonych do gatunku. Koryto Wisły to także istotne miejsce występowania kormorana (52,7% całkowitej regionalnej liczebności), nurogęsi (47,9%), gągoła (37,8%) oraz czapli siwej *Ardea cinerea* (31,4%).

Na rzekach zachodniej części regionu stwierdzono 61,4% całkowitej liczebności perkozka *Tachybaptus ruficollis*, 52,9% czapli białej *Egretta alba*, 36% zimowej populacji czapli siwej, blisko 28% łabędzia niemego oraz 53,6% osobników zimorodka *Alcedo atthis*.

Wschodnia część regionu koncentrowała znaczną część populacji takich gatunków jak: cyraneczka *Anas crecca* – 58,2%, łabędź krzykliwy *Cygnys cygnus* – 86,6%, łabędź niemy – 51,4% oraz krzyżówka – 30,1% zimowej populacji w regionie. Brak zlodzenia zbiorników w tym sezonie przyczynił się do istotnych koncentracji ptaków na zbiorniku Zegrzyńskim, na którym obserwowano 40,5% regionalnej zimowej populacji gągoła, oraz 39,7% liczebności łyski *Fulica atra.*

Warszawa pozostaje głównym zimowiskiem krzyżówki (29,8% liczebności) i łyski (58,1%). Liczebność mandarynki *Aix galericulata* utrzymuje się na poziomie ponad 100 zimujących ptaków. W stolicy stwierdzono również największe bogactwo gatunkowe ptaków wodnych (N = 17) spośród objętych liczeniami miast na Mazowszu.

Obserwacje gatunków rzadziej zimujących ptaków wodnych dotyczyły pojawów, przede wszystkim w miastach: bernikla kanadyjska *Branta canadensis* – 2 os. Park Szczęśliwicki w Warszawie (P. Wacławik), rożeniec *Anas acuta* – 1 samiec, rz. Jeziorka (Ł. Matyjasiak); 1 samiec, kanał na os. Gocław w Warszawie (P. Rowiński), płaskonos *Anas clypeata* – 1 os. Fort Bema, Warszawa (M. Rejmer) oraz 1 os.

w Radomiu (Ł. Stępień). W Warszawie stwierdzono również 4 os. karolinki *Aix sponsa*, jednak gatunek ten nie jest zaliczany do krajowej awifauny, ze statusem „pochodzący z niewoli, zawleczony lub introdukowany".

Wśród gatunków „lądowych" stwierdzono obecność 63 taksonów (tab. 2.) z łączną liczebnością 30 069 os. Najliczniej notowanym gatunkiem był czyż *Carduelis spinus* (26,5% udziału w zgrupowaniu, zagęszczenie 72,4 os./10 km), do dominantów zaliczono także: kwiczoła *Turdus pilaris* (12,3%), bogatkę *Parus major* (6%), mazurka *Passer montanus* (5,2%), trznadla *Emberiza citrinella* (5,1%), kawkę *Corvus monedula* (5%) i szczygła *Carduelis carduelis* (4,9%). Średnie zagęszczenie wyniosło 272,8 os./10 km. W tej grupie ptaków nie oznaczono do gatunku 0,11% całości zgrupowania.

Tab. 1. Liczebność ptaków wodnych zimujących w 2. dekadzie stycznia 2014 r. na Nizinie Mazowieckiej

Table 1. Numbers of waterbirds wintering In the Mazovian Lowlandi n the second 10-day period of January 2014. (1) – Species, (2) – Vistula River, (3) – West, (4) – East, (5) – Warsaw, (6) – Radom, (7) – Skierniewice, (8) – Total, (9) – Dominance (%), (10) – Number of individuals, (11) – Number of species

Gatunek (1)	Wisła (190 km) (2)	zachód* (497 km) (3)	wschód** (415 km) (4)	Warszawa (5)	Radom (6)	Skierniewice (7)	Razem (1102 km) (8)	Udział (%) (9)
Cygnus olor	162	264	487	28	6		947	1,90
Cygnus cygnus		9	58				67	0,13
Anser fabalis				1			1	<0,01
Anser albifrons				1		1	2	<0,01
Anser anser	360		162				522	1,05
Anser spp.		1					1	<0,01
Branta canadensis				2			2	<0,01
Aix galericulata				105			105	0,21
Anas penelope		9	13			1	23	0,05
Anas strepera	2	4		1			7	0,01
Anas crecca	7	49	106	13		7	182	0,36
Anas platyrhynchos	4510	8703	12399	12032	1904	762	40310	80,78
Anas acuta		1		1			2	<0,01
Anas clypeata				1	1		2	<0,01
Anas spp.	25	1	2				28	0,06

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

Aythya ferina	1	2	2				5	0,01
Aythya fuligula		1	4				5	0,01
Aythya marila			2				2	<0,01
Melanitta fusca	1	1	11				13	0,03
Bucephala clangula	453	68	780			1	1302	2,61
Mergellus albellus	13	14	10				37	0,07
Mergus merganser	657	211	461	38		4	1371	2,75
Gavia arctica	1		3				4	<0,01
Tachybaptus ruficollis	3	27	14				44	0,09
Phalacrocorax carbo	618	27	526	2			1173	2,35
Egretta alba	12	81	60				153	0,31
Ardea cinerea	128	147	124	6	1	2	408	0,82
Gallinula chloropus		4		5		1	10	0,02
Fulica atra		7	125	183			315	0,63
Grus grus			13				13	0,03
Vanellus vanellus	5		50				55	0,11
Chroicocephalus ridibundus	1440	1	27				1468	2,94
Larus canus	478	3	72			34	587	1,18
Larus argentatus	282		4				286	0,57
Larus cachinnans	19	2	20				41	0,08
Larus marinus	6						6	0,01
Larus małe spp.	60	1					61	0,12
Larus duże spp.	276		21				297	0,59
Alcedo atthis	6	22	11	1		1	41	0,08
Aix sponsa				4			4	<0,01
N os. (10)	**9525**	**9660**	**15567**	**12424**	**1912**	**814**	**49902**	**100,00**
N gat. (+*spp.*) (11)	**22 (3)**	**23 (3)**	**26 (2)**	**17**	**4**	**10**	**36 (4)**	**-**
D (%) (8)	**19,09**	**19,36**	**31,19**	**24,90**	**3,83**	**1,63**	**100,00**	**-**

*) do wyników z części zachodniej regionu wliczono obserwacje ze Zbiornika Domaniów (D = 5 km) i Zbiornika Siczki (D = 2 km)

*) the results from the western part of the region include observations from Domaniów Reservoir (D = 5 km) and Siczki Reservoir (D = 2 km)

**) do wyników z części wschodniej regionu wliczono obserwacje ze Zbiornika Zegrzyńskiego (D = 20 km)

**) the results from the eastern part of the region include observations from Zegrzyński Reservoir (D = 20 km)

W zachodniej części regionu do gatunków dominujących zaliczono: czyża, kwiczoła i mazurka; w części wschodniej – czyża, kwiczoła i kawkę, natomiast w dolinie Wisły – kwiczoła, kawkę i szczygła.

Wykazano zimowanie 8 gatunków szponiastych (tab. 2). Spośród 80 bielików *Haliaeetus albicilla* 58,7% obserwowano w dolinie Wisły, a 86,4% myszołowów włochatych *Buteo lagopus* wykazano we wschodniej części Mazowsza. W dolinach rzecznych zachodniej części obserwowano łącznie 5 z 6 zimujących błotniaków zbożowych *Circus cyaneus*.

Do rzadziej zimujących gatunków należały: świergotek łąkowy *Anthus pratensis* – 1 os. w dolinie Bugu (K. Kryński) i 1 os. – w dolinie Radomki (R. Tęcza), skowronek *Alauda arvensis* – 1 os. w dolinie Liwca (Z. Kasprzykowski), pokrzywnica *Prunella modularis* – po 1 os. w dol. Bugu (C. Mitrus), dol. Mogielanki (S. Chmielewski) i dol. Rykalanki (J. Synowiecki). Sokoła wędrownego *Falco peregrinus* obserwowano w dolinie Wisły – 1 os. (M. Łukaszewicz) i dol. Wkry – 1 os. (K. Antczak).

Tab. 2. Liczebność ptaków lądowych zimujących w 2. dekadzie stycznia 2014 r. w dolinach rzek Niziny Mazowieckiej

Table 2. Numbers of landbirds wintering in river valleys of the Mazovian Lowland in the second 10-day period of January 2014. (1) – Species, (2) – Vistula River, (3) – Rivers-west, (4) – rivers-east, (5) – Total, (6) – Dominance (%), (7) – Density (ind./10 km), (8) – Number of individuals, (9) – Number of species

Gatunek (1)	Wisła (190 km) (2)	rzeki-zachód* (497 km) (3)	rzeki-wschód** (415 km) (4)	Razem (1 102 km) (5)	Udział (%) (6)	Zagęszczenie (os./10 km) (7)
Perdix perdix			10	10	0,03	0,09
Phasianus colchicus	20	90	8	118	0,39	1,07
Haliaeetus albicilla	43	14	23	80	0,27	0,72
Circus cyaneus		5	1	6	0,02	0,05
Accipiter gentilis	4	9	4	17	0,06	0,15
Accipiter nisus	6	19	7	32	0,11	0,29
Buteo buteo	18	110	132	260	0,86	2,36
Buteo lagopus		3	19	22	0,07	0,20
Buteo sp.		5		5	0,02	0,04

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

Falco tinnunculus		2	2	4	0,01	0,04
Falco peregrinus	1		1	2	<0,01	0,02
Streptopelia decaocto	5	29	105	139	0,46	1,26
Picus viridis	7	24	6	37	0,12	0,33
Dryocopus martius	8	35	19	62	0,21	0,56
Dendrocopos major	22	141	77	240	0,80	2,18
Dendrocopos syriacus	1		1	2	<0,01	0,02
Dendrocopos medius	4	4	1	9	0,03	0,08
Dendrocopos minor	4	9	6	19	0,06	0,17
Alauda arvensis			1	1	<0,01	0,01
Anthus pratensis		1	1	2	<0,01	0,02
Bombycilla garrulus	180	440	104	724	2,41	6,57
Troglodytes troglodytes	9	148	19	176	0,58	1,60
Prunella modularis		2	1	3	<0,01	0,03
Erithacus rubecula	4	4		8	0,03	0,07
Turdus merula	59	56	17	132	0,44	1,20
Turdus pilaris	796	1507	1386	3689	12,27	33,47
Turdus iliacus	9	1		10	0,03	0,09
Turdus viscivorus	7	23	6	36	0,12	0,33
Regulus regulus	13	182	129	324	1,08	2,94
Panurus biarmicus		9	4	13	0,04	0,12
Aegithalos caudatus	60	161	32	253	0,84	2,30
Cyanistes caeruleus	135	428	236	799	2,66	7,25
Parus major	247	795	767	1809	6,02	16,41
Lophophanes cristatus		38	6	44	0,15	0,40
Periparus ater	1	1	12	14	0,05	0,13
Poecile montanus	6	24	40	70	0,23	0,63
Poecile palustris	7	55	76	138	0,46	1,25
Sitta europaea	25	72	14	111	0,37	1,01
Certhia familiaris	3	13	4	20	0,07	0,18
Certhia brachydactyla	1	17	6	24	0,08	0,22
Certhia sp.	5	15	9	29	0,10	0,26
Lanius excubitor	2	19	11	32	0,11	0,29
Garrulus glandarius	29	194	76	299	0,99	2,71
Pica pica	57	213	235	505	1,68	4,58
Corvus monedula	494	251	775	1520	5,05	13,79
Corvus frugilegus	248	283	116	647	2,15	5,87
Corvus cornix	300	304	355	959	3,19	8,70

cd. tabeli na następnej stronie

cd. tabeli

Corvus corax	52	74	255	381	1,27	3,46
Sturnus vulgaris	16	53	400	469	1,56	4,25
Passer domesticus	68	31	117	216	0,72	1,96
Passer montanus	154	814	592	1560	5,19	14,16
Fringilla coelebs	9	271	92	372	1,24	3,37
Fringilla montifringilla		20		20	0,07	0,18
Chloris chloris	33	268	176	477	1,59	4,33
Carduelis carduelis	391	784	307	1482	4,93	13,45
Carduelis spinus	135	5290	2550	7975	26,52	72,37
Carduelis cannabina	63	53		116	0,38	1,05
Carduelis flavirostris		47		47	0,16	0,43
Carduelis flammea	10	365	398	773	2,57	7,01
Loxia curvirostra		7		7	0,02	0,06
Pyrrhula pyrrhula	66	190	201	457	1,52	4,15
Coccothraustes coccothraustes	10	450	11	471	1,57	4,27
Emberiza citrinella	111	735	699	1545	5,14	14,02
Emberiza schoeniclus	11	14	2	27	0,09	2,45
Emberiza calandra		214	5	219	0,73	1,99
N os. (8)	**3969**	**15435**	**10665**	**30069**	**100,00**	**272,86**
N gat.(+*spp*.) (9)	**50 (1)**	**59 (2)**	**57 (1)**	**63 (2)**	**-**	**-**
D (%) (6)	**13,2**	**51,3**	**35,5**	**100**	**-**	**-**

*) do wyników z części zachodniej regionu wliczono obserwacje ze Zbiornika Domaniów (D = 5 km) i Zbiornika Siczki (D = 2 km)

*) the results from the western part of the region include observations from Domaniów Reservoir (D = 5 km) and Siczki Reservoir (D = 2 km)

**) do wyników z części wschodniej regionu wliczono obserwacje ze Zbiornika Zegrzyńskiego (D = 20 km)

**) the results from the eastern part of the region include observations from Zegrzyński Reservoir (D = 20 km)

W liczeniach udział wzięli:

Robert Adamiak, Krzysztof Antczak, Barbara Barańska, Paweł Barański, Marcin Bączkowski, Zbigniew Bąk, Przemysław Boguszewski, Sławomir Chmielewski, Tomasz Chodkiewicz, Paweł Cieśluk, Maciej Cmoch, Julia Dobrzańska, Andrzej Dombrowski, Marcin Dziedzic, Tomasz Dzierżanowski, Marek Elas, Krzysztof Gaszewski, Artur Goławski, Paweł Grabowski, Mateusz Grzębkowski, Tomasz Grzybowski, Cezary Iwańczuk, Weronika Janus, Robert Jóźwik, Sławomir Kasjaniuk, Zbigniew Kasprzykowski, Szymon Kielan, Krzysztof Klimaszewski, Beata Kojtek, Artur Koliński, Radosław Kozik, Kamil Kryński, Roman Kubów, Rafał Kuropieska,

Mieczysław Kurowski, Marcin Łukaszewicz, Aldona Maciejak, Michał Maniakowski, Łukasz Matyjasiak, Dariusz Michałowski, Artur Mikołajewski, Cezary Mitrus, Mariusz Molęda, Marek Murawski, Jarosław Mydlak, Małgorzata Nowicka, Mirosław Nowicki, Przemysław Obłoza, Grzegorz Okołów, Adam Olszewski, Stanisław Oszkiel, Rafał Patryniak, Krzysztof Piertasz, Olga Poleszczuk-Tusińska, Marika Prus, Marcin Rejmer, Patryk Rowiński, Oliwier Rowiński, Andrzej Różycki, Ewelina Sapieżko, Karol Sieczak, Dawid Sikora, Marcin Siuchno, Sergiusz Skrobiński, Jacek Słupek, Sylwester Solaniuk, Samuel Sosnowski, Tomasz Stański, Łukasz Stępień, Przemysław Stolarz, Ewa Stolarz, Jarosław Synowiecki, Adrian Szafrański, Ewa Szczepankiewicz, Krzysztof Szulak, Michał Śmielak, Jacek Tabor, Robert Tęcza, Łukasz Trębicki, Stanisław Turowski, Rafał Tusiński, Marek Twardowski, Paweł Wacławik, Łukasz Wardecki, Katarzyna Wieteska, Agata Wojewoda, Monika Wojnar, Krzysztof Woźniak, Bartek Woźniak, Patrycja Woźniak, Dorota Wólczyńska, Jarosław Zawadzki.

Składamy serdeczne podziękowania wszystkim uczestnikom tegorocznych liczeń zachęcając do dalszego udziału w akcji.

Literatura

Łukaszewicz M., Kasprzykowski Z., Rowiński P. 2011. *Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2011 roku*. Kulon 16: 99-108.

Łukaszewicz M., Kasprzykowski Z., Rowiński P. 2012. *Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2012 roku*. Kulon 17: 143-151.

Łukaszewicz M., Rowiński P. 2013. *Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków w dolinach rzek na Nizinie Mazowieckiej w styczniu 2013 roku*. Kulon 18: 157-165.

Adresy autorów:
Marcin Łukaszewicz, Mazowiecko-Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne, ul. Nadrzeczna 18, 26-630 Jedlnia-Letnisko, e-mail: lukaszewicz-m@wp.pl
Patryk Rowiński, Katedra Ochrony Lasu i Ekologii, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa, e-mail: nuthatch@wp.pl

REPORT ON THE WINTER COUNTING OF BIRDS IN RIVER VALLEYS OF THE MAZOVIAN LOWLAND IN JANUARY 2014

Summary

During 11-19 January 2014, birds wintering in river valleys and other selected sites of the Mazovian Lowland were counted. The survey was focused on monitoring of the distribution and abundance of birds wintering in Mazovia, with emphasis on waterbirds. In total, 16 rivers were surveyed

in different size classes. Also other places of waterbird concentration were observed, that is, largest towns of the region – Warsaw, Radom, Skierniewice, and at dam reservoirs (Zegrzyński, Domaniów, and Siczki). In total, 1102 km of the river course and reservoirs were surveyed . The winter of 2013/2014 was very mild, and mean temperatures of the region varied between 0°C and +5°C. The water level in the Vistula River and its basin was low to medium. The rivers were not frozen. Wintering of 99 bird species was recorded (tabs 1 and 2), represented by almost 80 000 individuals. Among waterbirds, 36 species were discovered (table 1) with a total number of 49 902 individuals. The dominant species was the Mallard *Anas platyrhynchos* (80.8%), rather abundant birds included the Black-headed Gull *Chroicocephalus ridibundus* (2.9%), Goosander *Mergus merganser* (2.7%), Goldeneye *Bucephala clangula* (2.6%), Cormorant *Phalacrocorax carbo* (2.3%) and Mute Swan *Cygnus olor* (1.9%). The most abundant landbird was the Siskin *Carduelis spinus* (26.5% of the assemblage, density of 72.4 ind./10 km). The group of dominants also comprised the Fieldfare *Turdus pilaris* (12.3%), Great Tit *Parus major* (6%), Tree Sparrow *Passer montanus* (5.2%), Yellowhammer *Emberiza citrinella* (5.1%), Jackdaw *Corvus monedula* (5%) and Goldfinch *Carduelis carduelis* (4.9%).The mean density was 272.8 ind./10 km.

Key words: Mazovian Lowland, wintering birds, abundance.